

*Drago ZAJC****POLITOLOGIJA V OBDOBJU ZADNJIH KRIZ****

Povzetek. Vloga posameznih družboslovnih disciplin se v sodobnih družbah spreminja v odvisnosti od vrste okoliščin in dogodkov, pa tudi od njihove sposobnosti razvoja in odzivanja na zunanje izzive. Slovenska politologija je od svojih začetkov v začetku 60. let preteklega stoletja šla skozi več obdobj razvoja in zlasti po osamosvojitvi Slovenije doživela izjemen institucionalni in profesionalni razvoj, pri tem pa utrjevala svojo identiteto. Zadnje (četrt) obdobje je obdobje kriz, ki se je l. 2008 začelo z gospodarsko krizo in nadaljevalo z migrantsko ter zdravstveno krizo, zadnja varnostna kriza, ki traja, pa je spodkopala sistem varnosti v Evropi. Politologija je zlasti v zadnjem času na različne načine skušala pozitivno prispevati k analizi teh kriznih pojavov in opozarjala na (ne)ustreznost strategij in ukrepov za omejevanje njihovih učinkov ter odpravljanje posledic. Pri tem pa lahko ugotavljamo tudi njeno premajhno odzivnost in nezadostno definirano njenih dolgoročnih ciljev, pri čemer bi se morala bolj zavedati tudi svojih potencialnih funkcij in se več ukvarjati z vprašanjem, kako ustvarjati znanje za politiko.

Ključni pojmi: politologija, identiteta, profesionalni razvoj, faze razvoja, definirano ciljev

257**Uvod**

Vloga posameznih družboslovnih disciplin v sodobnih državah ni vedno enaka, njihov pomen in tudi pozicioniranje v razmerju do drugih disciplin se lahko spreminja pod vplivom različnih dejavnikov, kot so zlasti notranje in zunanje politične razmere, zunanji nepredvideni dogodki ali različne krize. Politična znanost sicer ne slovi po tem, da bi znala napovedovati dogodke ali spremembe na političnem zemljevidu (Pateman, 1998: 155), vendar pa lahko kot pozorna opazovalka procesov na podlagi izkušenj iz

* Dr. Drago Zajc, izredni profesor v pokoju, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Pregledni znanstveni članek.

DOI: 10.51936/tip.59.posebnaštevilka1.257-265

preteklosti pravočasno opozarja na možne posledice posameznih dejanj in dogodkov, lahko pa tudi aktivno sodeluje v poskusih odpravljanja posledic posameznih kriz.

Šestdeset let razvoja slovenske politologije

Slovenska politologija, katere šestdesetletnico obeležujemo letos, je šla skozi več obdobjih svojega razvoja, institucionalnega in profesionalnega izgrajevanja. Kljub omejitvam, ki jih je v prvem obdobju postavljala prevladujoča ideologija v okviru bivše socialistične Jugoslavije – z nasprotovanjem politični pluralizaciji in strankarstvu –, je kot nova znanstvena veda uspela postopno razvijati svojo avtonomnost in v skladu s svojim poslanstvom začela odkrivati dejanska razmerja moči med deklariranim političnim sistemom ter dejansko stvarnostjo. Institucionalizacija in profesionalizacija politologije sta bili velikega pomena tudi za njeno vlogo v drugem obdobju, procesu tranzicije in konsolidacije demokracije. Zato je zmoгла povsem samostojno modernizirati svoje študijske programe in se raziskovalno povezati z aktualnimi raziskovalnimi projekti, s čimer je postala bolj profesionalna in okrepila svojo identiteto. Pridobitev državne samostojnosti je bistveno spremenilo vlogo in pomen politične znanosti na Slovenskem ter sprostito njene potenciale. Sprejem v članstvo EU l. 2004, ki pomeni začetek tretjega obdobja, je pomembno povečal priložnosti politologije, da raziskuje načine delovanja nadnacionalne institucije, na katero je Slovenija prenesla del svoje suverenosti, in možnosti sodelovanja držav članic pri sprejemanju skupnih odločitev. Z nastopom finančne in gospodarske krize je vstopila v četrto obdobje, obdobje kriz, povzročenih z zunanjimi dogodki in s pritiski iz mednarodnega okolja.

Kriza, ki se je začela l. 2008, je nedvomno močno vplivala na gospodarske, socialne in tudi politične razmere v Evropi. Slovenija se je v času gospodarske krize oprijela konservativnega recepta, ki velja v EU za rešitev zadolženih držav, to je ostrega varčevanja, ki pa bi lahko brez porabe (kot so ugotavljali neodvisni strokovnjaki) privedlo do še večjega zastoja gospodarstva. Varčevalni ukrepi, ki so bili sprejeti za izhod iz krize, so bili povezani z neoliberalno ideologijo, ki podpira trg kot glavni regulator razvoja. Slovenska politologija je lahko ponudila nekatere odgovore na vprašanja o resničnih vzrokih gospodarske krize in ocene, ali so bili pozivi k varčevanju najbolj ustrezni. Vlada razen ortodoksnih prijemov (zmanjšanje javne porabe, reforme pokojninskega sistema, odprodaje premoženja ali ustanovitev »slabe banke«) ni imela zamisli o dolgoročnem razvoju Slovenije, ki bi vključeval politološke komponente. Slovenska politologija se je v tem obdobju močno ukvarjala z vzroki in posledicami finančne in gospodarske krize, saj je prišlo tudi do zmanjšanja sredstev za visoko šolstvo in

znanstveno-raziskovalno dejavnost, kar je pri nas prinesel ZUJF sredi 2012, sredstva za univerze so bila dodatno zmanjšana s predlogom proračunov za 2013 in 2014, ki so ga sprejeli poslanci Državnega zbora v decembru 2012. Pojasnjevala je, da ekonomija nikakor ni povsem samostojno področje, ampak da je delovanje gospodarstva odvisno tudi od različnih političnih odločitev (kar je bilo razvidno že v času pred svetovno gospodarsko krizo konec dvajsetih let prejšnjega stoletja) in da so pravi vzroki v predhodnih odločitvah. Kot pravi P. Krugman, so bile odločitve o deregulaciji bančnega sistema v ZDA ključnega pomena, to pa je privedlo do špekulativnega bančništva in nastanka t. i. finančnih balonov (Krugman, 2012: 57). Države članice EU so marca l. 2012 sklenile t. i. fiskalni pakt, ki je terjal strogo proračunsko disciplino, t. i. »zlato pravilo« pa je bilo zapisano tudi v slovensko ustavo (sprememba 148. člena).

Slovenska politologija se je jeseni l. 2015 nenadoma srečala z drugo, tj. *begunsko krizo*, ki je zastavila pomembna vprašanja varovanja državne meje in zagotavljanja varnosti državljanov ter vprašanje, kako zagotavljati pomoč beguncem, ki so bežali pred etničnim ali verskim preganjanjem, vojnami ali skrajno revščino, povzročeno s podnebnimi spremembami. Politologi so lahko l. 2015 in 2016 skrbno spremljali politiko urejanja migracij na mejah oz. skozi Slovenijo in sprejemanje novel k nekaterim zakonom (novela Zakona o obrambi) ali sprejemanje posameznih zakonov (Zakon o mednarodni zaščiti, ki je zagotovil vsem, ki potrebujejo mednarodno zaščito, pravico do individualne obravnave) ter na različne načine prispevali svoja mnenja. V naslednjih letih je Državni zbor sprejel še nekaj zakonov, ki urejajo varnost državljanov (novela Zakona o tujcih) ... Vprašanja, ki so bila po daljšem času izjemno aktualna, so zahtevala tehten politološki premislek o tem, katero dobroto državljanji postavljajo v ospredje in s kakšnimi sredstvi ter na kakšen način (brez poseganja v pravice migrantov). Pri tem se je skušala Slovenija obvarovati pred popolnim zlomom azilnega sistema oz. varovanja meje. Politika urejanja migracij je spregledovala pomembne možnosti boljšega urejanja v razmerah, ko je EU prepuščala ta vprašanja urejanju posameznih držav brez posebnih meril ali navodil. Možnosti hitre ureditve migracijskih pritiskov so bile neznatne, saj se razmere na posameznih področjih oz. znotraj regij, od koder prihajajo begunci, težko urejajo.

Vrsta sprememb v širšem okolju, naraščajoči izzivi družbeno-ekonomskega razvoja in migracijski valovi, nedokončani procesi politične modernizacije ter težave s »state building« v novih državah (Melville, 2017) so usmerjali pozornost evropskih in drugih politologov k delovanju moderne države in njeni sposobnosti. V središču politoloških razprav se je v tem času pojavilo razlikovanje med šibkimi in močnimi državami glede na sposobnost zagotavljanja javnih dobrin in spoštovanja človekovih pravic (Frye, 2013). Hkrati se je odprlo vprašanje razmerja med sposobnostjo države

in demokracijo. Tem vprašanju so bili posvečeni Slovenski politološki dnevi 4. decembra 2019, na katerih so politologi med drugim ugotavljali, da ustavna in dejanska vloga držav ter stopnja njihove demokratičnosti ne korespondirajo vedno, kar velja tudi za nove razvitejšje postranzicijske države, vključno s Slovenijo. Razpravljali so tudi o (ne)zmožnosti države, da bi učinkovito omejevala krizo z ustreznimi ukrepi oz. da bi urejala posledice kriz. Ena od ugotovitev je bila, da krize povečujejo moč države, hkrati pa tudi njihovo odgovornost, pri čemer je pomembna vloga znanosti.

Nadaljnjo razpravo o teh vprašanjih je prekinila tretja kriza konec dvajsetih let – pojav *globalne pandemije covid-19*, na katere možen izbruh so posamezni epidemiologi sicer pravočasno opozarjali (Flivjberg, 2020: 3). Njeni multiplikativni učinki so bili številni, čeprav so bili odvisni od splošne razvitosti držav, utrjenosti demokracije in spoštovanja prava. Prizadela je zdravstveno stanje prebivalstva in vplivala na gospodarstvo ter socialni položaj velikih skupin prebivalcev, pa tudi na organizacijo in potek izobraževanja na vseh stopnjah v vseh državah. Epidemija, ki je vplivala na naraščanje politične polarizacije in zmanjševanje sposobnosti političnih institucij, da najdejo ustrezne odgovore, je povečala asimetrijo moči med parlamenti in vladami, v posameznih državah je prihajalo do »deparlamentarizacije« (Orlovič, 2020: 81). Slovenska vlada, ki na epidemijo ni bila pripravljena, je – tako kot vlade v drugih prizadetih državah – začela hitro in avtoritativno sprejemati nujne ukrepe, s katerimi so bile omejene tudi človekove pravice. Državni zbor je v obdobju prvega in drugega vala epidemije (od 13. marca 2020 do 15. julija 2021) sprejel vrsto interventnih zakonov (19), ki so omejevali ali preprečevali učinke epidemije na posameznih področjih. Slovenska politologija je prek svojih članov opozarjala na pomanjkljivosti strategije ukrepanja proti epidemiji in škodljivost posameznih ukrepov, ki so pretirano posegali v človekove pravice in bili v nasprotju z ustavo. Opozarjala je še posebej tudi na način komunikacije vlade z javnostjo, ki ni ustrežal slovenskemu socialnemu in kulturnemu okolju (Ferlin idr.: 2021: 645), kar je povzročalo splošno nezadovoljstvo. Trend padanja pozitivnih ocen Vlade in Državnega zbora RS, ki ga je odkrivala raziskava Instituta Mediana, je bil izjemno hiter, posledično pa je prišlo tudi do množičnih protestov državljanov.¹ Čeprav je bil sredi poletja 2020 razglašen konec drugega vala epidemije, se je Slovenija glede precepljenost v primerjavi z drugimi državami kmalu znašla v nezavidljivem položaju, medtem ko je bila na področju gospodarstva (zaposlenosti), sociale in šolstva bolj primerljiva z razvitejšimi državami (Akirav, 2020). Uspešnost posameznih držav pri urejanju krize se je razlikovala, opozicija je v nekaterih državah 2020 opozarjala na politično odgovornost vlad zaradi neustreznega obvladovanja epidemije, različne »ad

---

¹ Dostopno prek <https://www.mediana>.

hoc« ustanovljene preiskovalne komisije pa so podajale poročila, o katerih so parlamenti glasovali (o poročilu preiskovalne komisije o obvladovanju epidemije je Državni zbor glasoval še 25. marca 2022).

Četrta, najnovejša kriza, je *varnostna kriza*, ki je izbruhnila po agresiji Rusije na Ukrajino konec februarja 2022. Očitno je postalo, da proces demokratizacije, ki se je začel konec 90. let, v Vzhodni Evropi ni dosegel vseh držav v enaki meri oz. da ta ni bila izpeljana dovolj učinkovito od spodaj navzgor in da je zaradi vrste razlogov, ki jih je evropska politologija spregledovala (zgodovinske okoliščine, politična kultura, geostrateški položaj držav, nostalgija po prejšnjem sistemu, avtokefalnost nacionalne cerkve, stereotipi o dekadentnosti Zahoda ...) prišlo do krepitve avtoritarnosti. Pomembni opozorili o možnih posledicah sta bili že vojna z Gruzijo in aneksija polotoka Krima l. 2014, očitna pa je tudi represija nad opozicijo in njenimi voditelji. Razlog za napad Rusije na Ukrajino 24. februarja 2022 naj bi bila odločenost Rusije oz. njenega voditelja za vrnitev Ukrajine in vseh drugih delov bivše Sovjetske zveze v njene meje oz. v rusko interesno območje (morda tudi vzpostavitve stanja pred padcem berlinskega zidu in pred »perestrojko«) ter obramba pred nevarnostjo, ki jo predstavlja NATO. Celotna povojna arhitektura varnosti v Evropi je bila s tem spodkopana, hkrati se je povečala razlika evropskimi liberalno urejenimi demokracijami, temelječimi na vrednotah vlada-vine prava v sistemu ločenih vej oblasti ter človekovimi pravicami, vključno s svobodo govora in združevanja, in Rusijo.

Slovenski politologi se strinjamo, da si ruska agresija, ki ne upošteva norm mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, vojaške sile pa pred očmi cele Evrope uničujejo civilno infrastrukturo ter ubijajo neoborožene ljudi, zasluži odločno obsodbo, ki mora biti mednarodno sankcionirana. Vojna ima tudi velike gospodarske in finančne posledice za cene nekaterih pomembnih dobrin, kot so energenti, ki jih je Evropa prenehala uvažati iz Rusije. Večina evropskih in drugih držav je odvisna tudi od uvoza kmetijskih pridelkov iz Rusije in Ukrajine, njihovo pomanjkanje pa dviga rast cen hrane, kar ima lahko tudi velike socialne in politične posledice. Strah ljudi pred lakoto lahko preraste v nasilje, lahko pa sproži tudi velike nove valove migracij. Posledično so številne države povečale svoje izdatke za obrambo in varnost (deleži proračunskih izdatkov za obrambo so se dvignili povsod na 2 %), tudi manjše države, kot je Slovenija, pa so začele skrbeti za energetsko in kmetijsko samozadostnost, pri tem pa primanjkuje iskrene komunikacije med vladami oz. parlamenti in državljani.

Politologija seveda ne spregleda, da si aktualni kremeljski vodja, ki si v nasprotju s vsemi civilizacijskimi normami z vojaški sredstvi brutalno podreja eno od sosednjih držav, doma krepi svoj politični kapital, zaenkrat pa ga ne ovirajo niti hude gospodarske niti druge sankcije držav članic EU oz. članic NATO. Pri tem se je treba zavedati, da bodo te sankcije prizadele

tudi zahodne države, ki se bodo srečale s pomanjkanjem energentov, hrane in ključnih surovin. Vprašanje je, ali je nadaljevanje vojne mogoče preprečiti s pogajanjem med obema stranema ali pa zgolj z zaostrovanjem sankcij, ki bodo imele dolgoročne hujše posledice za rusko prebivalstvo (ne pa za politično vodstvo in oligarhe). Svoje stališče je izrazila tudi Mednarodna zveza za politične vede (IPSA) 3. marca s posebno izjavo (Statement on the Situation in Ukraine), s katero je vojaško intervencijo označila za napad na demokracijo. Verjetno bodo podobne izjave sprejela tudi kakšna nacionalna društva.² Politologi se gotovo strinjajo, da Ukrajina potrebuje tudi čimprejšnjo razpravo ne le o vzrokih in posledicah agresije, ampak tudi o povojni obnovi.

Vrsta zaporednih kriz je v zadnjem, četrtem obdobju omajala tudi zaupanje v znanost, opozorila pa je tudi na pomanjkljivo analitično sposobnost politologije ugotavljati možne razloge različnih zunanjih (globalnih) pojavov in predvideti možne krize ne samo pri nas, v Sloveniji, ampak v večini prizadetih držav. V Sloveniji in gotovo tudi v drugih državah so krize povzročile asimetrijo moči med parlamentom oz. državnim zborom in vlado, prihajalo je do velike politične polarizacije in velikih težav pri doseganju konsenza o pomembnih odločitvah in vodenju politik na nekaterih najbolj pomembnih področjih (gospodarstvo, zdravstvo, sociala, varnost). Pomanjkljivo komuniciranje Vlade in Državnega zbora odkriva tudi nekompetentnost političnega kadra (premalo sposobnih ljudi se odloča za vstop v politiko). Hkrati je prihajalo do opaznega slabšanja politične kulture (Lukšič, 2006: 27) in naraščanja populizma, katerega končni rezultat bi lahko bilo povečevanje avtoritarnosti (Fink-Hafner, 2019: 107).

Sklep

Politologija v Sloveniji je danes ob 60-letnici svojega obstoja in razvoja kljub številčni majhnosti profesionalnega kadra videti dobro organizirana in inovativna. Upravičila je pričakovanja s svojimi raziskovalnimi dosežki in z oblikovanjem profila politologa, ki predstavlja nepogrešljiv intelektualen kritičen potencial za razvoj slovenske družbe in demokratične države. Kljub precejšnjim dosežkom pa bi lahko rekli, da se kažejo tudi pomanjkljivosti. Na eni strani bi lahko politologija, ki se profesionalno ukvarja z razlogi posameznih fenomenov oz. »clevageov«, prispevala tudi k razčiščenju vprašanih polpretekle zgodovine, katerih ostanki povzročajo razklanost slovenske družbe, in opravila s kakšnim okostnjakom, ki se skriva v omari slovenske

---

² Vojaško agresijo Rusije na Ukrajino so obsodili tudi številni parlamenti. Državni zbor je 10. marca 2022 sprejel tudi posebno deklaracijo, s katero je obsodil agresijo kot najhujšo kršitev mednarodnega prava z večino 74 poslancev (podprle so jo vse poslanske skupine, razen SNS, vzdržala se je Levica, ki se je sicer strinjala z obsodbo).

zgodovine ... Marsikaj je treba storiti, da bi ne izpadla včasih kot nekak advokat »statusa quo« in se bolje odzivala na aktualne politične dogodke ter procese v Sloveniji in Evropi. Nerešena ostajajo zlasti vprašanja, kako spodbuditi kompetentno in odgovorno obnašanje slovenskih političnih elit in političnih strank, ki bi omogočalo doseganje širokega konsenza o oblikovanju politik na najpomembnejših področjih. Prav tako so nerešena vprašanja, kako v kriznih razmerah strokovno podpirati delovanje posameznih vej oblasti in državnih institucij, vključno z javno upravo. Stalno pozornost zasluži vključenost Slovenije v EU in izkoriščanje možnosti sodelovanja (vplivanja) v pripravi odločitev na nadnacionalni ravni – v razmerah, ko nacionalne države izgubljajo ekonomsko suverenost. Prav tako pomembna ostajajo vprašanja njene vloge v mednarodnih odnosih in v mednarodnih varnostnih organizacijah (na katero je opozorila nedavna razprava ob 60-letnici študija mednarodnih odnosov na FDV).

Ob tem ko ugotavljamo premajhno odzivnost politologije na aktualne probleme, ugotavljamo tudi premajhno definiranost svojih dolgoročnih ciljev, ki je lahko zaradi zaostrenih gospodarskih, migracijskih, epidemioloških in varnostnih razmer ter politične »neprijaznosti« do politologije in družboslovja nasploh dokaj nevarna. Politologija naj se ne bi ukvarjala le s tem, kako širiti znanje o politiki, ampak tudi kako ustvarjati znanje za politiko. Ugotavljamo pa tudi nezadostno prodornost slovenskih raziskovalcev v mednarodnih akademskih mrežah in strokovnih publikacijah ter premajhno mednarodno odmevnost del. Umanjkala je tudi strategija mednarodnega politološkega sodelovanja ter povezovanja – ob pomanjkanju razmisleka, kakšni naj bi bili prispevki slovenske politologije evropski in svetovni politologiji. Pri tem lahko ugotavljamo tudi premajhno zavedanje o pomenu in številnih potencialnih funkcijah slovenske politične znanosti med političnimi upravljalci države ter usmerjevalci razvoja.

Politična znanost, tudi slovenska, katere 60-letnico obeležujemo, nedvomno ostaja popularna in fascinantna ter izjemno relevantna znanstvena disciplina v 21. stoletju (Briggs, 2016: 828). Izzivi politologije so dandanes povsod in tudi v Sloveniji izredno veliki, še posebej ker je izpostavljena izredno hitrim in raznovrstnim spremembam in pritiskom iz okolja ter raznim globalnim pojavom ter nepričakovanim krizam. Zaradi svoje profesionalnosti in inovativnosti pa lahko pomembno prispeva k razlagi pojavov in političnemu ozaveščanju ter zmanjševanju sprtosti v politiki in družbi; politologija naj ne bo samo spremljevalka in svetovalka politiki, ampak bi lahko tudi precej pripomogla k reševanju problemov doma in v mednarodnem okolju.

LITERATURA

- Akirav, Osnat (2021): Parliaments in Pandemic. RCLS of IPSA, Working Paper No. 1.
- Bar-Siman-Tov, Itai idr. (2021): Measuring legislative activity during the Covid-19 pandemic. *International Journal of Parliamentary Studies*.
- Bebler, Anton (2002): Slovenia's Smooth Transition. *Journal of Democracy* 13 (1): 127–140.
- Bibič, Adolf (1984): Politična znanost na Slovenskem (prispevek na posvetu o stanju družbenih znanosti na Slovenskem).
- Bibič, Adolf (1996): »The Development of Political Science in Slovenia: Democratisation and Transformation of the Discipline«, *European Journal of Political Research* 29: 425–450.
- Bieber, Florian (2020): An Authoritarian Bug. *Politički život* (18).
- Brezovšek, Marjan, Miro Haček, Milan Zver (2007): *Organizacija oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.
- Briggs, Jacqui (2016): Political Science Research Across Europe. *Political Science & Politics* 49 (4).
- Ferlin, Anica, Marjan Malešič, Janja Vuga Beršnak (2021): Pripravljenost na improvizacijo: odziv na krizo zaradi covid-19 v Sloveniji. *Teorija in praksa* 58 (posebna številka): 632–651.
- Fink-Hafner, Danica (2002): »Political Science in Slovenia«, v: Hans-Dieter Klingemann, Ewa Kulesza and Annette Legutke (eds.): *The State of Political Science in Central and Eastern Europe*. Berlin: Ed. Sigma.
- Fink-Hafner, Danica (2004): »Slovenska politologija v spremenjenih domačih in svetovnih okoliščinah: priložnosti in nevarnosti«, v: Zdravko Mlinar (ur.): *Demokratizacija, profesionalizacija in odpiranje v svet*. Ljubljana: *Teorija in praksa* 41 (1–2): 152–172.
- Fink-Hafner, Danica in Tomaž Deželan (2011): The political Scientist: a profession in decline? *Prispevek na International Conference on Employability*. Dunaj, 23 sept. 2011.
- Fink-Hafner, Danica (2019): *Populizem*. Založba FDV.
- Flivjberg, Bent (2020): The Law on Regression to the Tail: How to Mitigate COVID-19. Dostono prek [HTTps://www.academia.edu/42949900](https://www.academia.edu/42949900).
- Grizold, Anton in Lidija Čehulič (2006): *Medžunarodna sigurnost i NATO u novom svetskom poretku*. Zagreb, Fakultet političkih znanosti.
- Kajnič, Sabina (2008): *Razvoj evropske zunanje politike*. Ljubljana, FDV.
- Krugman, Paul (2012): *Ustavimo krizo takoj*. Ljubljana, Založba Modrijan.
- Lukšič, Igor (2006): *Politična kultura*. Ljubljana, FDV.
- Malešič, Marjan, Kuemmel Gerhard (2011): *Security and the Military between Reality and Perception*. Baden-Baden: Nomos.
- Orlovič, Slaviša (2020): Pad demokratije i redukcija ljudskih prava za vreme pandemije, slučaj Srbija. *Politički život* (8).
- Pateman, Carole (1997): *Demokracija in demokratizacija*. V: Adolf Bibič (ur.): *Kaj je politika*, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Prezelj, Iztok (2005): *Nacionalni sistemi kriznega menagementa*. Ljubljana, FDV.
- Prunk, Janko (1998): *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.

- Prunk, Janko (2001): Demos kot instrument demokratičnih sprememb. Maribor: Časopis za zgodovino in narodopisje.
- Ramet, Sabrina in Danica Fink-Hafner (2008): Democratic Transition in Slovenia. College Station, Texas A & M University Press.
- Svetličič, Marjan (2004): Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu. Ljubljana, FDV.
- Zajc, Drago (2003): The Role of Political Science in Slovenia - a Mere Survivor or an Active Participant in Democratization? Prispevek na XIX IPSA World Congress, Durban.
- Zajc, Drago (2010): Political Science in Slovenia: Driving democratization? V: (R. Einfeld in L. A. Pal ur.) Political Science in Central East Europe. Diversity and Convergence. Opladen, Verlag B. Budrich.
- Zajc, Drago (2013): Razvoj politologije v Sloveniji – možnosti in priložnosti. Teorija in praksa 50 (2): 317–329.
- Zajc, Drago (2019): Sposobnost države (neobjavljen).